

ROVIRA-BRULL *i el tren*

ROVIRA-BRULL *i el tren*

Ateneu de la Fundació Iluro

La Riera 92 – Bonaire 3, Mataró.

Del 19 d'octubre al 19 de novembre de 2017

ROVIRA-BRULL
i el tren

Edició: octubre de 2017

Organitzador: Cercle Històric Miquel Biada

Patrocini:

Ajuntament de Mataró-Cultura Mataró
Impem. Ajuntament de Mataró
Institut Ramon Muntaner
Cercle històric Miquel Biada

Col·laboradors:

Fundació Iluro,
Museu Arxiu de Santa Maria,
Amics del Ferrocarril de Barcelona

Coordinació: Josep Maria Rovira

©Rovira-Brull, VEGAP, 2017

Textos:

Salutació 2017© David Bote Paz

Presentació 2017© Ricard Bonamusa

La fletxa dirigida al futur de Rovira-Brull 2017©Josep Maria Cadena

Josep Maria Rovira-Brull. Art i ciutat 2017©Pere Pascual

Elements per a una història 1996©Enric Miret Rull

Fotografies del catàleg, 2017©Marga Cruz

Fotografia pàgines 20 i 21, 2017©Francesc i Joan Roca

Fotografies pàgina 22, 2017©Manuel Patricio

Agraïments:

Familiars de Rovira-Brull
Cecília Vallès

Impressió: Gràfiques Solà

Dipòsit legal: B 24830-2017

FUNDACIÓ ILURO
MATARÓ

Portada:

*“Locomotora” de la sèrie -El tren de la bruixa-.
500. 1994-1999.*

Contraportada:

Il·lustració del llibre “Aproximación a la Historia de España” de Jaume Vicens Vives, 1952.

Salutació

Parlar de Josep Maria Rovira-Brull és parlar del millor art plàstic produït a Mataró des que l'any 1961 s'establí a la nostra ciutat fins a les darreries del segle passat. La seva mort l'any 2000, certament, ens va deixar orfes d'un savi. Va ser mestre de plàstica: ensenyar era una extensió d'ell mateix. Col·laborà amb el Patronat Municipal de Cultura impulsant tots aquells vessants dels quals n'era un amant i bon coneixedor: disseny gràfic, dibuix, pintura i escultura.

El seu llegat més conegut va, des dels murals fets per a l'empresa Tintex, que ara resten reproduïts a la nostra Biblioteca Pompeu Fabra, a logotips i publicitat d'entitats i botigues com Caixa Laietana, Cañamas, Molfort's, Can Miracle. També diversos cartells de Santes, i molt més.

Però és amb la seva "Laia l'arquera", ubicada a l'entrada de Mataró i encarada al Burriac, quan es converteix en el més conegut i admirat dels nostres artistes. La Laia, podríem dir que presideix Mataró, que ens representa davant el món, que ens dona identitat i orgull de veïns i que indubtablement és, des de l'any 1998, símbol d'aquesta amable ciutat mediterrània que és la nostra.

Ara el Centre Històric Miquel Biada, que té cura del llegat que aquest mataroní va deixar a la ciutat en la promoció del primer tren espanyol, ens ofereix, dintre els actes de la Fira Ferroviària d'enguany, una exposició dels trens d'en Rovira-Brull. Aquelles màquines de ferros meravellosos que transportaven els personatges de la seva imaginació pentinats amb la seva ironia.

Com Alcalde de Mataró agraeixo a la família i als col·leccionistes privats les facilitats donades per poder disposar de les obres que hi veureu. Us convido entusiasmat a què passeu per l'Ateneu de la Fundació Iluro per assaborir el bon art ferroviari del, ja per sempre mataroní d'honor, Josep Maria Rovira-Brull.

David Bote Paz
Alcalde de Mataró

Rovira-Brull i el tren

L'any passat vàrem utilitzar una obra de l'artista Rovira-Brull, per emmarcar totes les activitats que vàrem dur a terme amb la participació com Cercle Històric Miquel Biada. Enguany tornem a fer-ho. L'artista era un enamorat de les màquines mòbils i són molt notables les seves obres de trens, cotxes, avions...però en les locomotores de tren hi tenia una especial predilecció.

Per un costat, pel record sentimental de la seva infantesa, per anar a l'estació a esperar l'arribada del seu pare quan tornava de viatge per la seva professió. Per l'altre, al trobar-se a Mataró, ciutat, que junt amb Barcelona van realitzar el primer recorregut ferroviari de l'Estat l'any 1848. A Mataró fa més de 170 anys que venim parlant o escrivint sobres trens. L'artista va sentir-se embolcallat d'aquest ambient i va palesar el seu amor a la ciutat amb aquestes obres i tantes d'altres, que han fet d'ell un home molt gran en el món artístic i social.

Però tornem als trens. Cal destacar la importància que el tren va tenir per al desenvolupament industrial de Catalunya. Va apropar viatgers i mercaderies des dels punts d'extracció o producció als mercats de consum. I això va ser possible mercès a l'esforç d'uns promotors –en el nostre cas el mataroní Miquel Biada - que van arriscar el seu patrimoni per tirar endavant el seu projecte innovador. Existeix per tant, tot un patrimoni industrial i cultural que cal redescobrir, preservar i difondre.

En aquest mes d'octubre fem moltes activitats per recordar el tren i Miquel Biada, però potser cal destacar els actes del dia 28, on es col·locarà en el lloc on estaven ubicades les antigues i primeres estacions de ferrocarril de Barcelona i Mataró, una placa commemorativa per a convidar a la ciutadania a la memòria i coneixement d'aquell fet.

També s'exposa a la estació de França des de el 15 d'octubre i fins el 30, una col·lecció de fotografies sobres "Eduard Maristany, senyor del ferrocarril", l'home que els anys 20/30 del segle passat, va convertir aquesta estació en una de les primeres d'Europa pels seus avenços tècnics.

Avui es un goig presentar aquesta exposició on hi dominen els trens, com una petita mostra de l'activitat artística de Rovira-Brull i la seva estima per la ciutat. El tren, la "Coca" de Mataró, la Laia, són ben bé els símbols actuals de la ciutat. Per això hem promogut amb dedicació la realització d'aquesta exposició "Rovira-Brull i el tren". Un homenatge a l'artista, a la ciutat i al tren.

Destaquem la participació del Cercle Històric Miquel Biada en la nova ubicació de la Fira Ferroviària de Mataró en el nou emplaçament del Tecnocampus.

Finalment , agrair l'excel·lent disposició de la família Rovira-Brull, n'Esther Juan i Ortega i els seus fills, per a la celebració d'aquesta exposició i per a facilitar-nos els quadres de la seva col·lecció, com també als particulars que ens han deixat les seves obres per aquesta exposició, sense oblidar a la ponència de cultura de l'Ajuntament pel seu recolzament.

Ricard Bonamusa

*Josep Maria Cadena
i l'escultura Laia
l'Arquera
(Rovira-Brull 1998)*

La fletxa dirigida al futur de Rovira-Brull

En plena concordança amb la seva escultura Laia arquera –monumental obra de 38 tones de pes, que es troba a la rotonda de la N-II situada a l'entrada de Mataró–, Josep Maria Rovira i Brull (Barcelona, 1926 – Mataró, 2000), que signava Rovira-Brull, fou un dels primers que en temps del tardofranquisme disparà les sagetes de la renovació cultural a la capital del Maresme. S'hi establí en 1961, i poc després li faria costat el seu amic Eduard Alcoy, igualment important artista plàstic. Ambdós actuaren de còmplices d'un moviment de modernització que resultà imparable gràcies a la implicació d'activistes com Lluís Terricabres –el gran Terri, que organitzava tertúlies nocturnes a El Racó, a les que jo vaig tenir l'honor d'ésser convidat– i pintors com Ricard Jordà, Josep Novellas, Perecoll, Raul Capitaní i Marta Duran, entre d'altres. I encara cal recordar als artistes Lluís Güell i Alfred Opisso, i a aquells que feren possible les exposicions d'importants autors com Josep Guinovart i Salvador Dalí.

*Contrapicat de
l'escultura Laia
l'Arquera*

Rovira-Brull s'expressà en múltiples llenguatges –pintura, dibuix, escultura, gravat, cartell, mural, publicitat gràfica–; connectà la tradició del passat amb la mirada cap al futur –els cartells de les festes de les Santes dels anys 1959, 1961, 1963 i 1966 ho exemplificaren–; atorgà a la publicitat una categoria artística, tal com s'evidencià en els seus treballs per a “Manufacturas Cañamas” i “Molfort's” i en el logotip de la Caixa d'Estalvis Laietana –en una entrevista que li féu Ricard Bonamusa, l'autor deia que en matèria publicitària volia superar les reminiscències de la sensibleria endolcida de finals de segle i reivindicar la sobrietat abstracta alemanya, l'exquisidesa italiana i el chic francès que aleshores eren capdavanters a Europa–; i assolí

una original i magnífica veu pictòrica, d'estil expressionista fantàstic que sovint recorria al tremendisme, amb la que no dubtà a denunciar les injustícies socials que l'indignaven –representà a dictadors i poderosos dalt del tren del progrés que circula per damunt de l'empedrat de les calleres dels més humils–.

He mencionat elements plenament mataronins de l'obra de Rovira-Brull –i encara m'he deixat els murals sobre el tint que actualment es troben a la biblioteca pública Pompeu Fabra– per posar de manifest que l'artista estimà de cor la ciutat tot contribuint.

Josep M. Cadena

Vestíbul de la biblioteca pública Pompeu Fabra amb els dos murals de Tintex recuperats

Josep Maria Rovira-Brull. Art i ciutat

Diuen els saberuts que la importància d'un artista no s'ha d'establir mai en funció de la seva fama i sí essencialment en funció de la seva transcendència artística i social.

Si ho fem així em serà molt fàcil encasellar a Josep M. Rovira-Brull entre els escollits com a gran artista ja que el seu fer i el seu art van transcendir enormement en el seu entorn més proper, el d'aquella Mataró que no essent la seva ciutat, la va fer seva del tot, alhora que els mataronins consideraven, i consideren, com a propis el treball i el llegat que els deixà.

Rovira-Brull, conjuntament amb algun artista amic i coetani com és el cas d'Eduard Alcoy, va ser capaç de capgirar la mirada artística d'una ciutat com Mataró, provinciana, petit burgesa i acomodaticia en el tradicional i en el camp artístic, extasiada com estava amb el treball de R. Estrany, els germans Arenas o Joan Grau, i altres.

Va ser capaç de captivar la mirada i l'interès d'aquesta societat mantenint-se fidel a una pintura crítica, d'alt voltatge social, políticament incorrecte i sempre sense condicions i restriccions de cap mena, amb una transcendència pública, mercès als seus cartells de festes (Les Santes i Fires de Mataró entre altres) i esdeveniments populars així com els seus dissenys publicitaris per a unes quantes empreses tèxtils del Maresme i altres entitats com Caixa Laietana, dissenyant el seu nou logo. Els dissenys publicitaris de "Manufacturas Cañamas", "Molfort's", Batlle o Confiteria Miracle entre altres van esdevenir una absoluta revolució en el món artístic i comercial mataroní.

Igualment va transcendir en el camp pròpiament de l'art mitjançant el seu mestratge, ja sigui amb artistes consagrats com és el cas dels que conformaren l'anomenada "escola de Mataró", i en la faceta pedagògica ja fos en l'escola reglada com amb grups especialitzats com Foment Disseny, amb una didàctica profundament avançada que estimulava la creació potenciant fons i forma en la deguda proporció.

Però tota aquesta transcendència s'estableix ja en desig de permanència amb la seva obra pública, escassa en nombre però important en qualitat.

Poc hi ha a afegir al que hom ha dit al voltant de la "Laia l'arquera" (1998), escultura

esdevinguda ja mítica i icona de la ciutat, veritable pont cultural entre el passat iber i la modernitat actual i de futur.

Igualment importants són els dos murals realitzats per a l'empresa Tintex (1958) fets amb acrílic sobre morter, amb unes gegantines mides (500 x 616 cm) cada mural, de caire clarament constructivista, amb escenografia industrial pròpia del lloc al qual anaven destinats, amb una gran habilitat compositiva del conjunt i una equilibrada riquesa cromàtica, força allunyada de la seva paleta habitual. Els dos murals sobre el procés industrial del tint foren recuperats de la seva destrucció i ara es troben presidint el vestíbul de la biblioteca Pompeu Fabra a Mataró, fent de nou pont entre passat, present i futur.

Al costat de la “Laia” i els murals de Tintex hi ha dues obres molt desconegudes, per no dir quasi desconegudes de tothom que curiosament ens permeten descobrir més l'interior creatiu de l'artista.

Per una banda trobem el mural sobre tauló conegut per alguns com el “El Ball d'en Serrallonga”, un mural que es trobava al Bar Joan, al barri de l'Havana. “El Ball d'en Serrallonga” fou un treball fet amb dos mesos i acabat el maig de 1964, en aquell moment el Bar Joan era un lloc de trobada dels artistes de Mataró i també dels arqueòlegs, sembla que una de les raons que explica el tema triat venia del nom “Joan”, del propietari, Joan Roca i del Bar, i del lloc d'origen de la família que el regentava, provenien de prop de Vic, d'aquesta manera va semblar adient a Rovira-Brull fer els murals d'en Serrallonga, amb totes les seves connotacions. Hi ha una anècdota interessant, molt a prop hi havia la caserna de la Guàrdia Civil i freqüentaven sovint el Bar, en aquelles dates (1964) no es podia de cap de les maneres, representar la bandera catalana i Rovira-Brull la va fer, mig camuflada, dins el Sol, sent tema de mofa i broma dels clients respecte la Guàrdia Civil que sense saber-ho quan seien a la barra tenien la senyera davant (dades aportades pel Sr. Francesc Roca fill d'en Joan (d.e.p) i de la Mercè (d.e.p.), mestressa del bar). Mes tard, aquest mural va ser salvat a corre cuita de la destrucció amb el guiatge d'en Manuel Patricio, posant en coneixement del Sr. Carles Marfà, director del Museu de Mataró aleshores, de l'existència d'aquest mural que perillava pel tancament imminent i possible enderroc del Bar Joan, fou aleshores (2009) que el Museu de Mataró l'adquirí desmotant-lo amb l'equip de restauradors i traslladant-lo

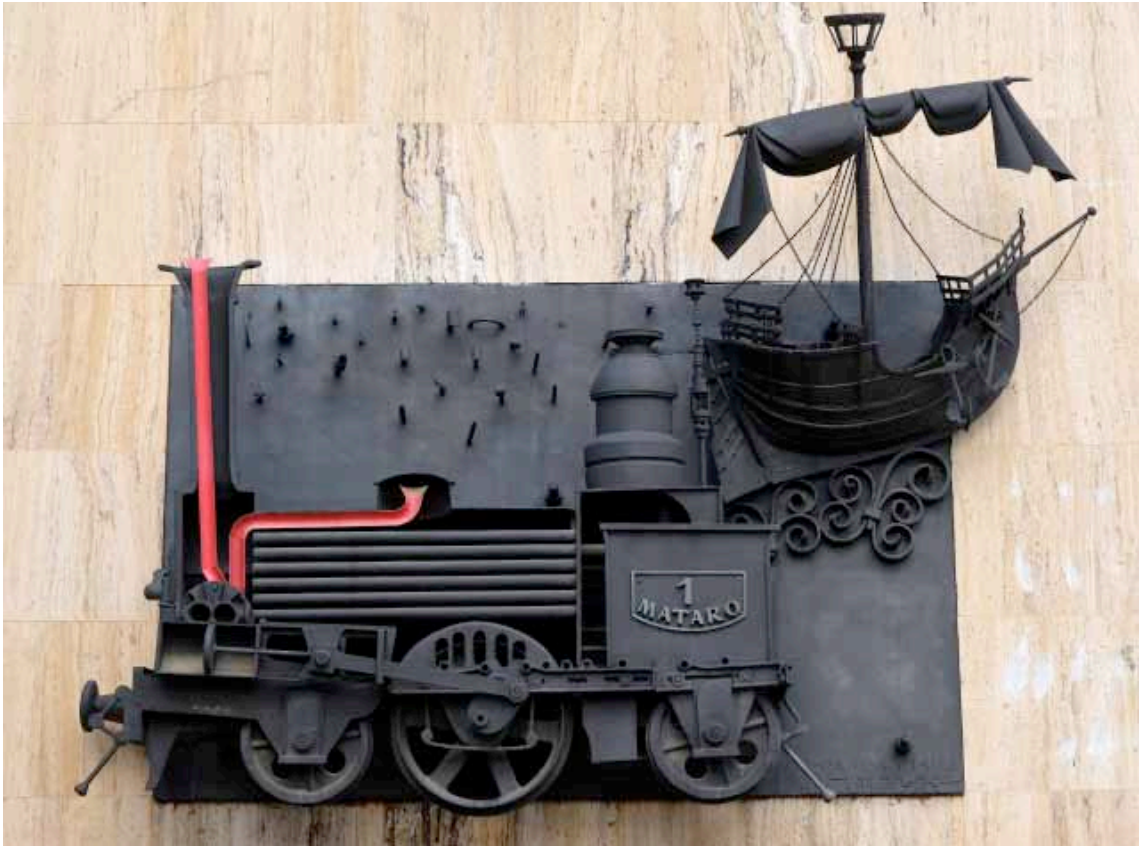
a uns magatzems municipals on ara roman adormit a l'espera de la pertinent restauració i recuperació per a la ciutadania. Una peça molt interessant amb uns curiosos personatges i altres elements peculiars com el sol, la lluna i les seves fases, una casa pairal i un vaixell, els murals recreen la quadrilla del bandoler Serrallonga, Joan de Serrallonga ballant amb la seva amant Joana de Torrelles, el seu fill Joanet i la seva quadrilla, qui sap si en Xafarroques, l'Astut, en Petit Gornès, en Pere Blau, en Peret Xinxola, el Petit Comí, en Tallaferrero, en Marxant, en Xocopanarra, el Fadri de Sau, en Vermell, en Rocamora, en Tendret i en Xicopaneda hi són presents.

La seva iconografia, un ritme i un color gens usual en Rovira-Brull, li dona aquest to de raresa i excepció.

La darrera de les obres públiques, molt desconeguda de tothom, de tal manera que no apareix en cap dels múltiples treballs realitzats al voltant de l'escultura pública a Mataró, és un plafó escultòric que es troba presidint l'entrada del col·legi Públic de Cirera a l'Avinguda del Corregiment. De l'any 1967, realitzada en ferro, presenta dos signes icònics de la ciutat de Mataró, com ho són la locomotora Mataró 1, primer tren d'Espanya i la Coca de Mataró. En els seus inicis anava acompanyat del logo de Caixa Laietana ja que aquesta escola era un subjecte de la seva obra social, però el símbol va desaparèixer en passar a ser escola pública. L'obra és una perfecta translació volumètrica d'uns elements abastament emprats per l'autor en aquells moments. L'afegitó de certs elements industrials i el contrapunt cromàtic del vermell de la xemeneia afegeixen personalitat pròpia i visibilitat a un treball molt propi de l'autor i plenament impregnat de la seva personalitat.

El tren, un element molt habitual en les obres de l'artista i excusa perfecte per als seus misatges, arrodoneix en aquesta escultura el paral·lelisme amb la seva pròpia existència. Des del camí de Barcelona a Mataró que ambdós van efectuar, com el del sentiment de revolució i progrés establert *in eternum* en el treball d'aquest qualificat artista amb una obra que transcendí els seus límits estètics i plàstics per esdevenir sentiment i símbol d'una ciutat, Mataró, que el va acollir i que ara de nou el recorda.

Pere Pascual

Escultura locomotora Mataró 1 i Coca que es troba a l'entrada de l'escola pública de Cirera, obra de 1967.

“MATARÓ. – El col·laborador de Tele/Estel Josep Maria Rovira-Brull contempla la seva escultura metàl·lica, obrada a la forja dels germans Ribes, que reproduïx la primera màquina de tren d’Espaya i la famosa “Coca”.”

Transcripció de la notícia apareguda al setmanari Tele/Estel. Any II, número 105. Barcelona, 19 de juliol de 1968.

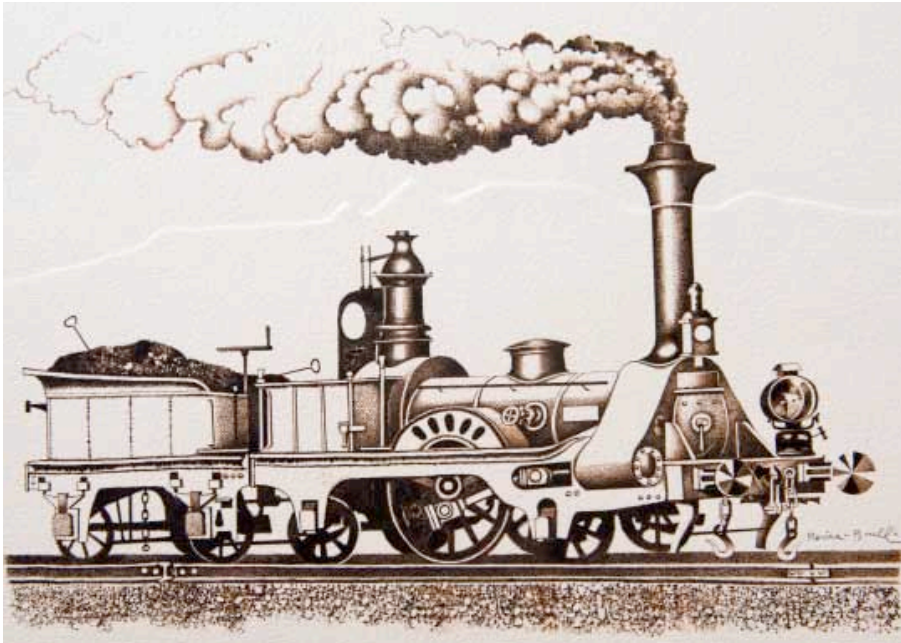
Tele Estel va ser el primer setmanari editat (dècada dels 60) escrit íntegrament en català. Dirigit per Andreu-Avel·li Artís i Tomas (Sempronio) i sotsdirigit per Avel·lí Artís i Gener (Tísner). Rovira-Brull era un dels il·lustradors de la revista.

Mural “El Ball d’en Serrallonga” que es trobava al Bar Joan al barri de l’Havana de Mataró, obra de 1964 adquirida per l’Ajuntament, es troba en els magatzems municipals esperant ser restaurats.

*Detalls del mural
"El Ball d'en Serrallonga".*

“Locomotora Mataró 1”. Reproducció d’un gravat original de Rovira-Brull.

1997. Felicitació de nadal del Sr Manel Mas i Estela, alcalde de Mataró aleshores, en motiu del 150è aniversari del primer ferrocarril promogut per Miquel Biada l’any 1848.

*Reproducció gravat.
34 x 23,5 cm.*

La nota que segueix ens trasllada a la dècada dels trenta del segle passat, és el relat de na Carmina Rovira Brull, la germana gran de Josep Maria Rovira-Brull, quan els dos anàven amb la seva mare Carme a rebre el seu pare a l’andana del carrer Aragó. És un relat força elocuent de la relació de Rovira-Brull infant amb el tren, relació d’admiració i estupefacció que comença ja des de ben petit i que no deixarà mai.

“El pare era viatjant pel nord d’Àfrica, Canàries i tota Espanya. Tardava més d’un mes a tornar, i quan això passava la mare es triplicava: arreglava cortines, canviava mobles de lloc i ens feia vestits nous. L’anàvem a rebre al carrer Aragó si tornava en tren i al port si venia en vaixell. En Josep Maria (Rovira Brull), a l’andana del carrer Aragó, ho passava molt malament. El xiulet del tren, l’esbufec que feia la màquina i la bafarada d’aire en arribar el descomponien, i cargolava els botons de l’abric fins a arrencar-los.”

Carmina Rovira Brull (d.e.p.), Barcelona 12 de desembre de 2012

Fragment de la notícia apareguda a la Revista “Via Libre” de 1976 motivada per l’adquisició per part dels Amics del Ferrocarril de Barcelona del quadre “El tren” (oli sobre tela). El text és una mostra feaent més de l’admiració que sentia Rovira-Brull pels trens.

“Se podría decir que José Maria Rovira Brull, el artista que hoy viene a nuestras páginas, es un enamorado del ferrocarril, porque, tal y como él ha manifestado en sus declaraciones, desde niño el tren ha estado vinculado a sus vivencias personales:

“Mi padre, como el clásico català del sainete, era viajante de Tejidos, sábans y pañuelos. En aquella época los viatjantes estaban en ruta de tres a cuatro meses. Muchas maletes para las muestras y un kilométrico en el bolsillo”.

“De mi etapa infantil el recuerdo más real es el ir, con mi madre y mi hermana, a esperar a mi padre –avanzada la noche- el apeadero de la calle Aragón. El silbido bronco, profundo, solemne y vibrando en el estómago. El chirriar de los frenos. El maquinista asomado a la ventanilla parecía ser o quizás era de bronce”.

“Como todos los párvulos los juguetes me los inventava yo. Un día S.S.M.M. los Reyes Magos me dejaron un tren de Cuerda. La máquina era de tipo western con un enorme salvavidas. Se ganó el título de la loca porque corría mucho y era muy potente. Murió 35 años después desguazada por mi hijo. Me entristeció porque para mí era como un fetiche o una mascota”.

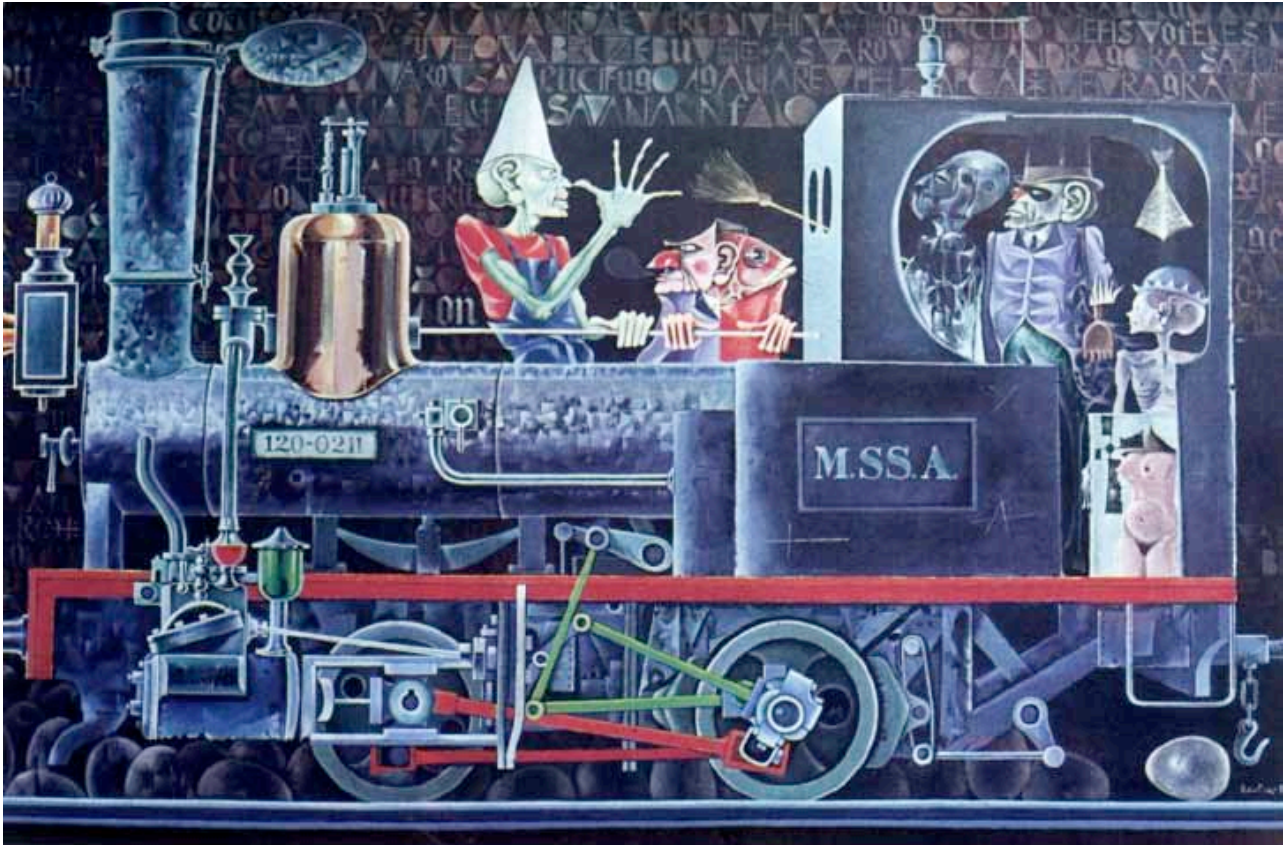
“De siempre he tenido la necesidad de pasear, “estar” o “encontrarme” (en especial en los días de horas bajas, cuando las ideas o las esperanzas estan dominades por el escarabajo negro) en los parques ferroviarios. Los talleres y el parque del Pueblo Nuevo lo conozco casi tanto como conozco mi estudio. Al electrificar toda la red ha cambiado mucho. Ya no quedan vagones con puertas a cada compartimento y con passarelas exteriores por las que pasaba el revisor con aires de equilibrista de circo. Los enormes vagones “canadienses” con sus panzudos y opulentos techos con tragaluces de colores”.

“He coleccionado rótulos de las ventanillas y retretes. Ahora cuando estoy solo (pocas veces lo logro) me pongo a jugar con el tren de mi hijo, que no me ha salido nada ferroviario a pesar de mis esfuerzos, ¿solo le gusta el Talgo!. Nada es más bonito que el andar de una pequeña máquina de maniobres, las Diesel son una excepción. El rugir de una “Santa Fè” aún no se ha superado”.

Aunque mis trenes solo circulen por las vies de mis vivencias y circunstancias, el nuevo anagrama de RENFE, los ideogramas de las estaciones y las nuevas unidades de Servicio debo confesar que son un Oscar a la funcionalidad y al diseño...”

“Revista Via Libre, Año XII, número 150, julio de 1976, pàginas 31, 32 y 33”. “EL ARTISTA SE DEFINE”.

"El tren", 1975. Amics del Ferrocarril de Barcelona

"El tren". Fotografia "Revista Via Libre", Año XII, número 150, julio de 1976, pàgina 31. Obra propietat dels Amics del Ferrocarril de Barcelona que no s'ha pogut recuperar, sembla que es va malmetre accidentalment.

Josep Maria Rovira-Brull neix a Barcelona el 1926 i mor a Mataró l'any 2000.

Entre els anys 1948-1956 exposà amb els artistes graciencs als Salons d'Octubre de Barcelona.

Entre els anys 1955-1957 crea el grup Sílex amb Eduard Alcoy, Hernández-Pijuan, Carles Planell i Terri.

Com a grafista va destacar en el camp del cartellisme i publicitat a Publicitat Zen, regentada per Alexandre Cirici i Francesca Granados. Il·lustrà diversos llibres per a Jaume Vicens Vives i les editorials Teide i Salvat i en la revista Tele Estel (primera publicació feta íntegrament en català després de la guerra civil espanyola) dirigida per Andreu-Avel·lí Artís i Tomàs (Sempronio) i sots-dirigida per n'Avel·lí Artís-Gener (Tísner).

El 1958 va realitzar dos murals per al vestíbul de la fàbrica Tíntex SA, que avui es poden contemplar a la Biblioteca Pompeu Fabra de Mataró.

S'estableix al Maresme el 1957. Primer a Premià de Mar i el 1961 a Mataró. Participa activament en la vida cultural de la ciutat. Exposava per Europa i Amèrica.

Com molts dels seus coetanis, fou assenyalat per l'empremta dolorosa i traumàtica de la guerra civil, que el converteix en un pintor de postguerra.

El seu compromís es manifesta en pintures, collages, gravats i escultures neosimbolistes

que conjuguen l'esperit de lluita i l'expressió poètica. La seva obra palesa la lluita per la recuperació de les llibertats, les igualtats socials i la democràcia.

L'any 1967 per encàrrec de "Caixa Laietana" crea l'escultura la Locomotora Mataró i la "Coca" que es troba a l'escola de Cirera de la mateixa ciutat, l'any realitza els murals de Serrallonga per al Bar Joan situat al camí Ral núm de Mataró, més tard, l'any 1997, per encàrrec de l'Ajuntament de Mataró crea l'escultura Laia L'Arquera, veritable símbol i emblema de Mataró.

"Tornar als orígens: mirar, com un infant que descobreix petits-grans tresors i acull admirat unes branques, fulles, vidres de colors, pedres i qui sap si un tros de sílex ocre-rosat, del color de la tendresa. El sílex, com els dinosaures, tard o d'hora surt a la llum"

Manifest del grup Sílex de Rovira Brull

Text de:
www.laialarquera.cat

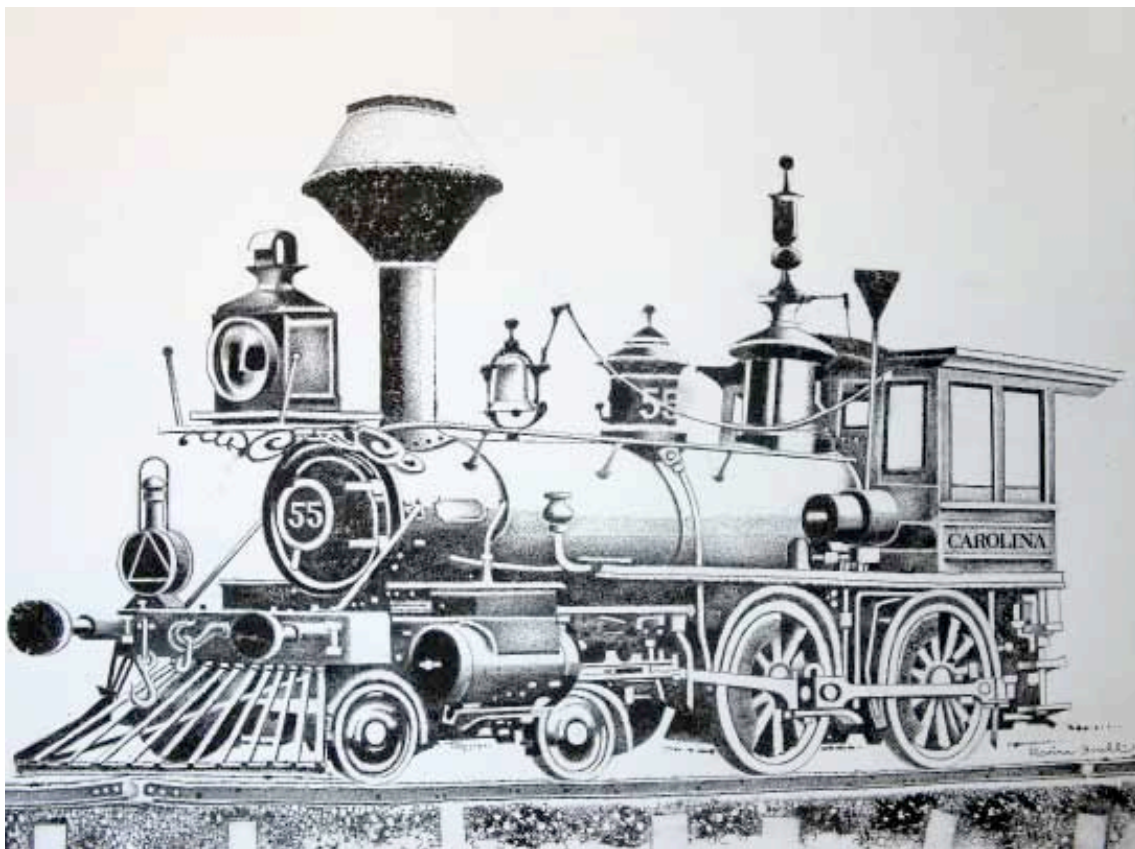

Biografia (pàgina anterior)

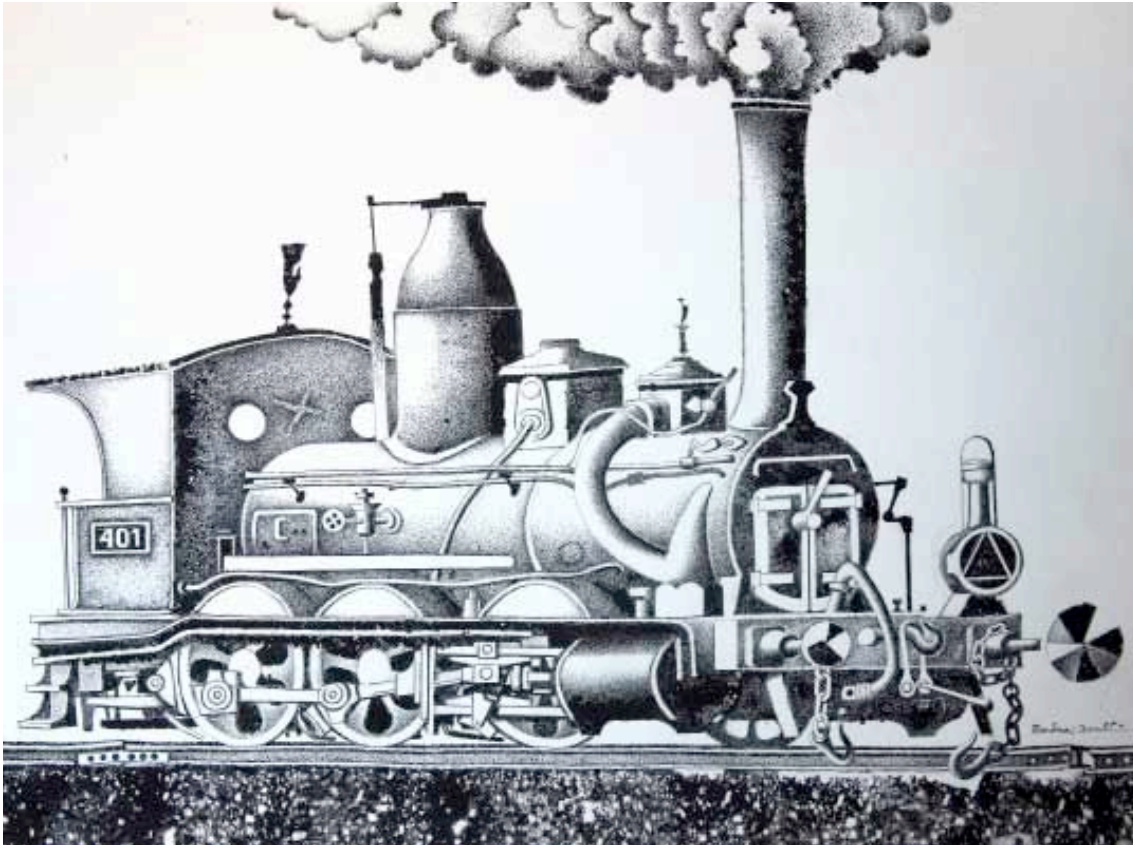
*“Locomotora North Star de 1837”, 766, 1995
Tèmpera sobre paper
70 x 50 cm.*

Aquestes 6 locomotores que poden veure a continuació formen part d'una sèrie. Durant força anys aquestes 6 màquines de vapor varen cobrir el trajecte Barcelona-Maçanet-Massanes.

*“Locomotora Rogers núm. 55 “Carolina” del tipus 220 Fabricada el 1880.” 763. 1996
Tinta sobre paper
57 x 78 cm.*

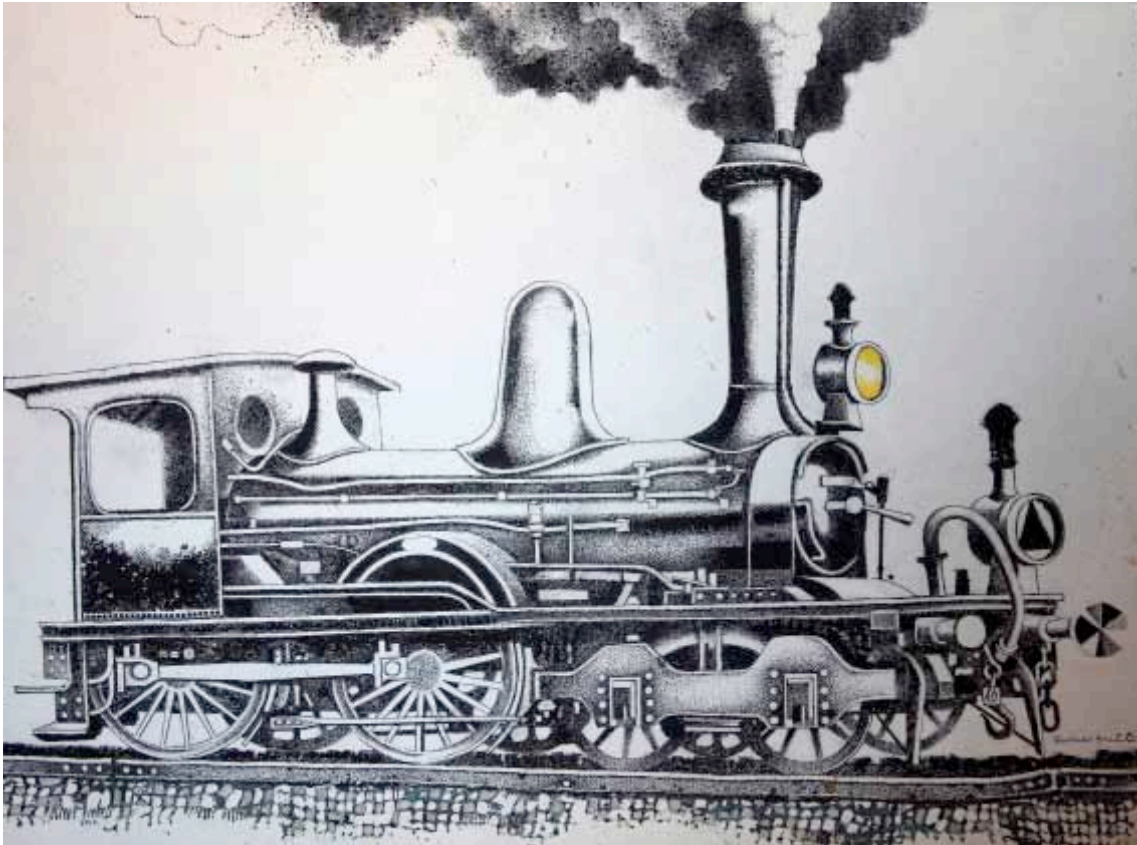
Dibuixos i pintures

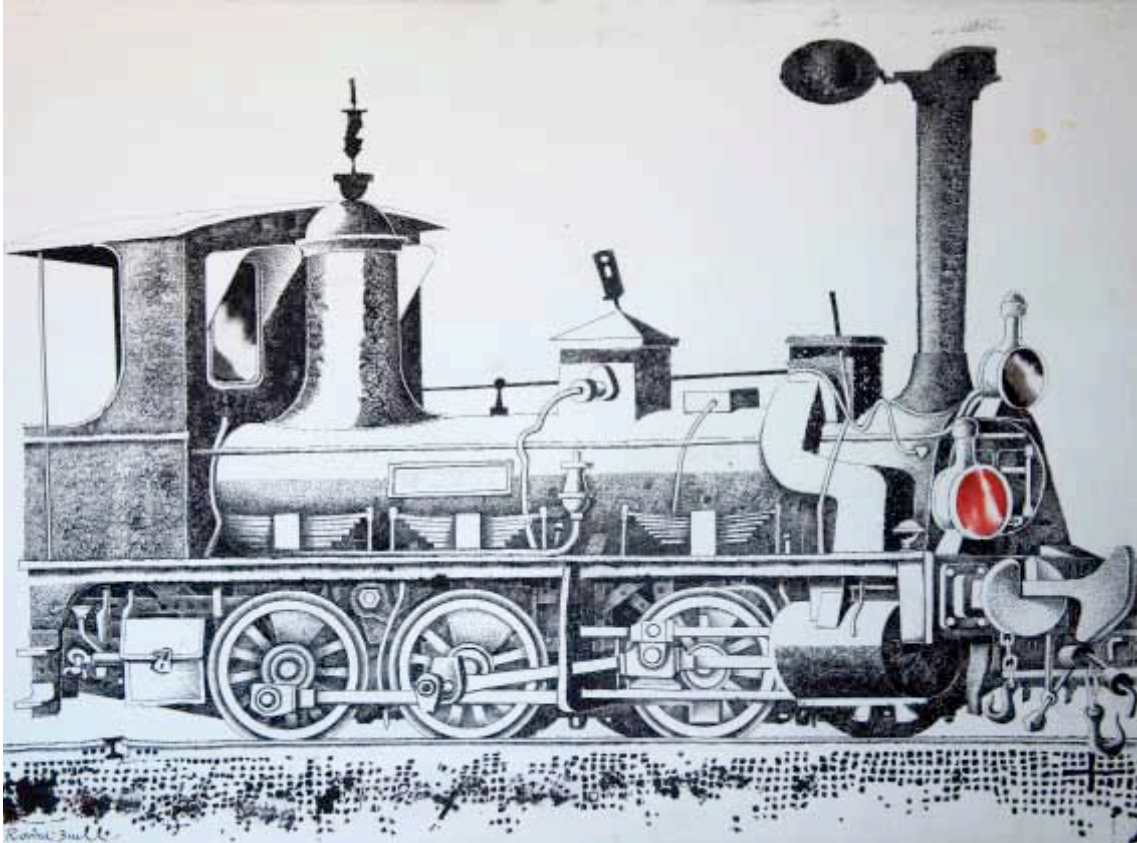
“Locomotora 030-2214 de la sèrie 030-2209/2222 MZA 401/404 de 1878.” 766. 1996.

Tinta sobre paper

57 x 78 cm.

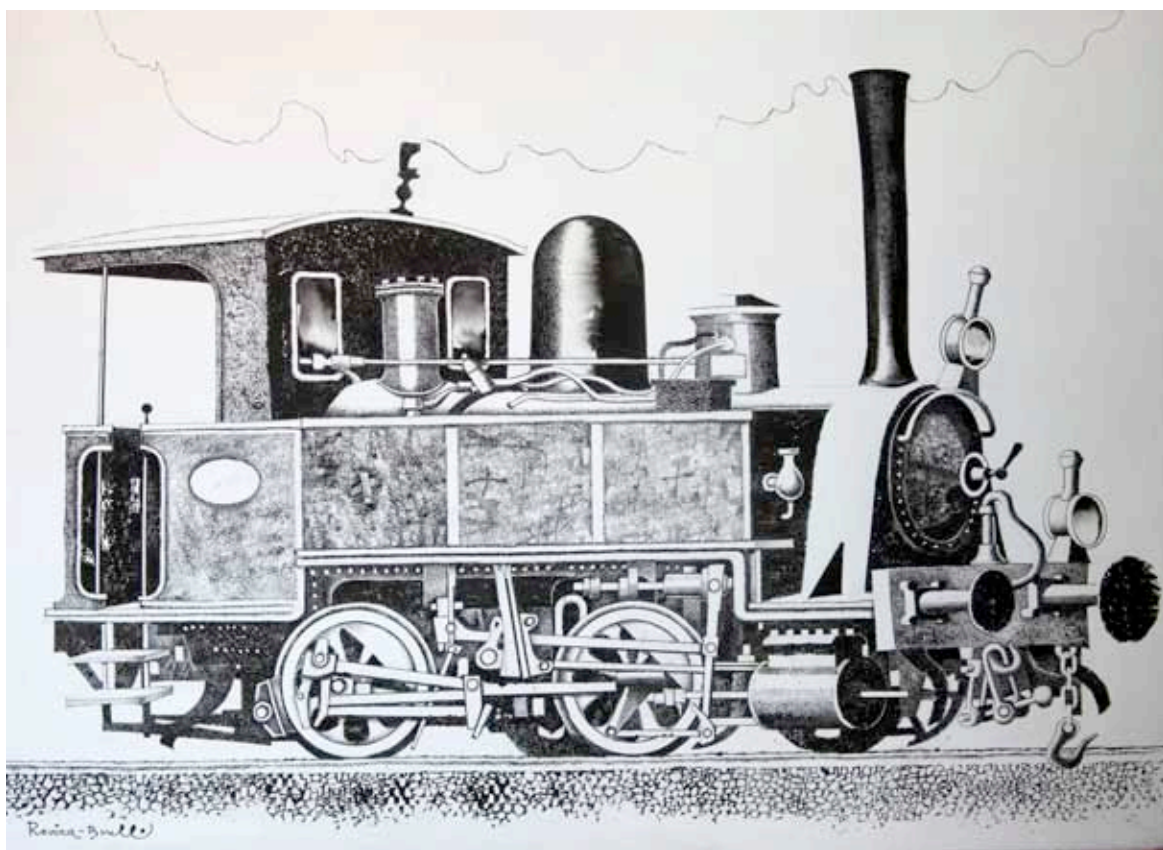
*“Locomotora Slaughter & Gruning Bristol, MZA 19-23.” 768. 1996
Tinta sobre paper
57 x 78 cm.*

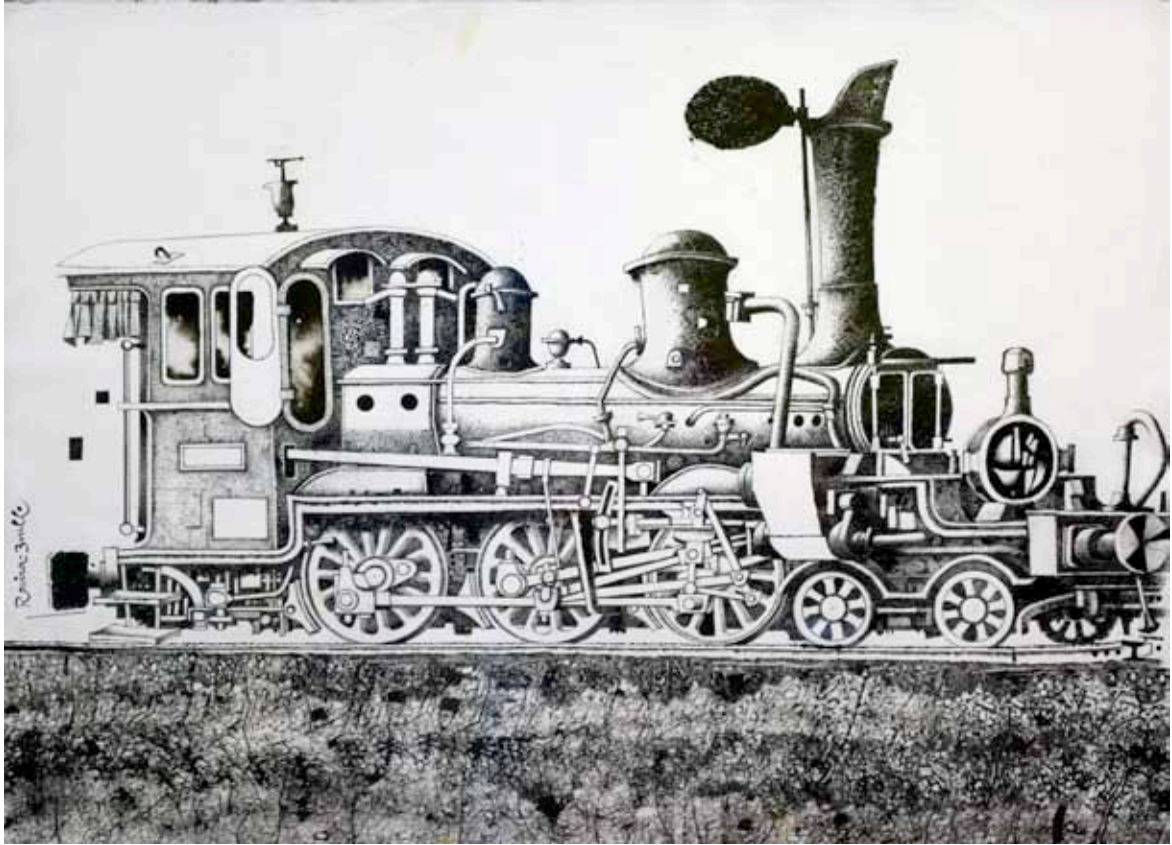
“Locomotora 030-2381/030-2387 RENFE (NORTE 1837-1843). Construcció Neison & cia (1863). Per a càrrega i maniobres.” 810. 1996.

Tinta sobre paper

57 x 78 cm.

*“Locomotora 020-0242. Construida Ateliers de Tubizie (1894). Per a maniobres.” 811. 1996.
Tinta sobre paper.
57 x 78 cm.*

"Locomotora 230"
Tinta sobre paper:
57 x 78 cm.

-El món-, una metàfora

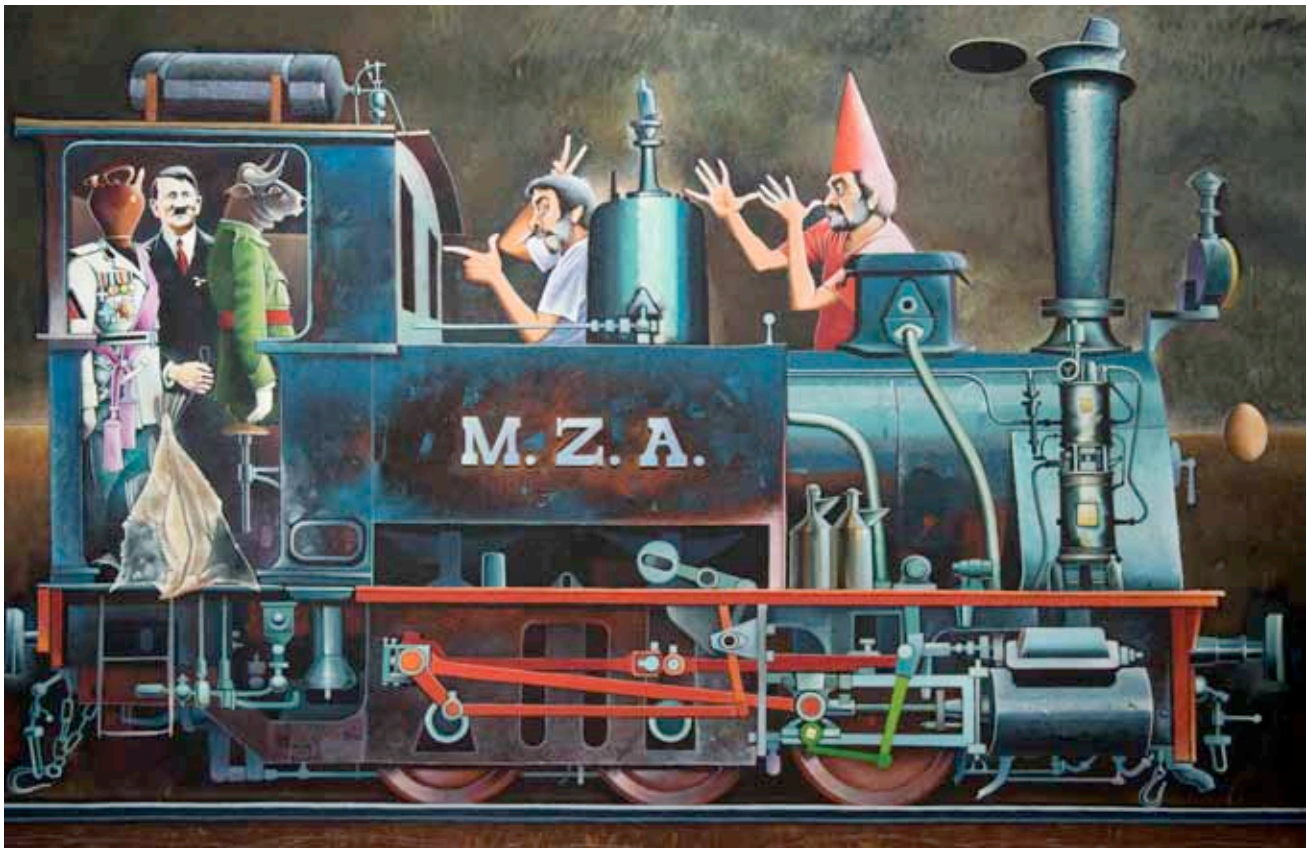
“Vago de 1a” de la sèrie -El tren de la bruixa-. 697. 1994-1999.

Acrílic sobre tela

146 x 97 cm.

...una locomotora amb tres maquinistes (Adolf, Benito i Francisco) arrosseguen tres vagons, en el de primera (pàg. 34) un “torero” va al davant, el darrer personatge és un nan que porta un porró de vi, sembla en Jordi Pujol. El vago de segona i el de tercera no estan acabats. En la màquina hi ha un personatge, manté un to burlesc, fa pam-i-pipa als maquinistes, sembla Josep Maria Rovira-Brull.

La sèrie “El tren de la bruixa” no està acabada, falten els vagons de 2a i 3a.

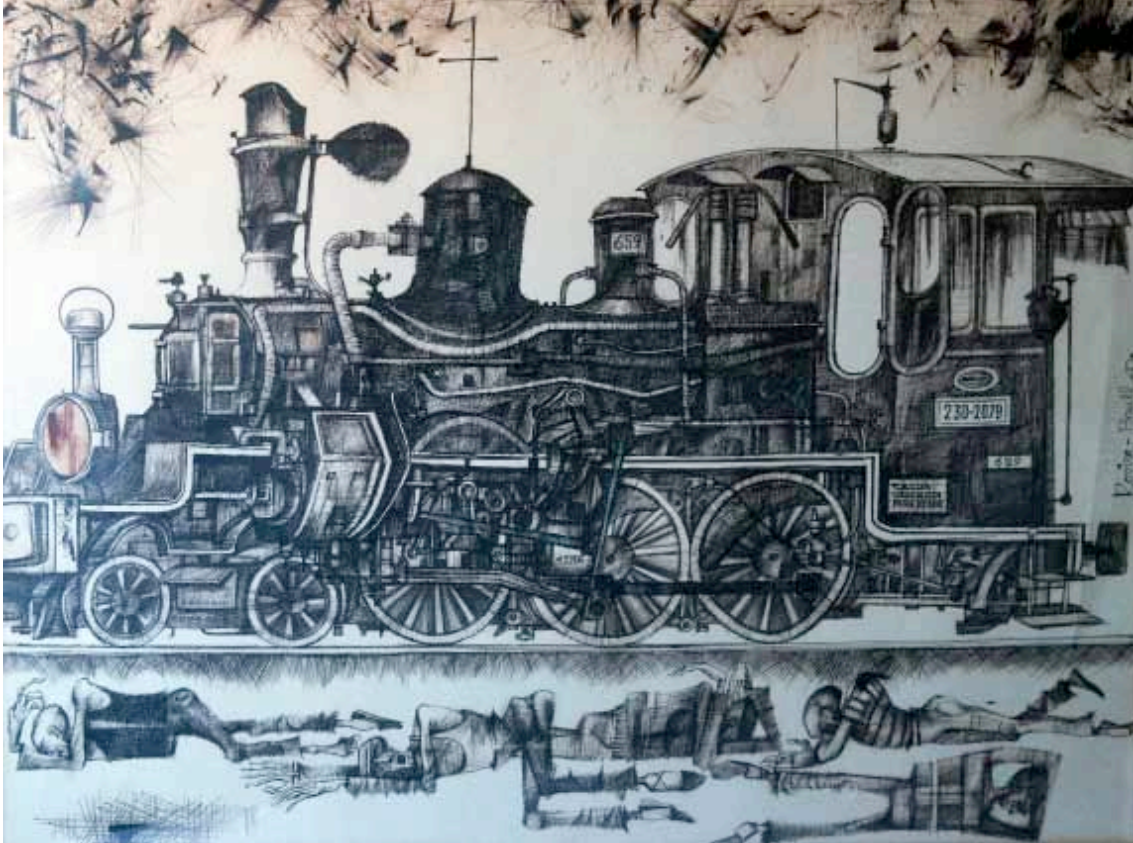

“Locomotora” de la sèrie -El tren de la bruixa-. 500. 1994-1999.

Acrílic sobre tela

146 x 97 cm.

Cinc operaris sota la via

*“Locomotora 1960.”
Bolígraf sobre paper:
65 x 50 cm*

Podem veure sovint en els seus quadres de locomotores i trens a 5 treballadors estirats sota les vies. Són el 5 treballadors de Monsolís morts en el fatídic accident de 1960.

Els següents textos són les transcripcions de les dues notícies de l'accident aparegudes al diari La Vanguardia el dimecres 20 de juliol de 1960 en portada (veure notícia **“UN TREN ARROLLO UNA BRIGADA DE OBREROS, RESULTANDO NUEVE MUERTOS”**) i el dissabte 13 d'agost de 1960, pàgina 24 (veure notícia **MATARÓ**).

La Vanguardia, hemeroteca.

“MATARÓ

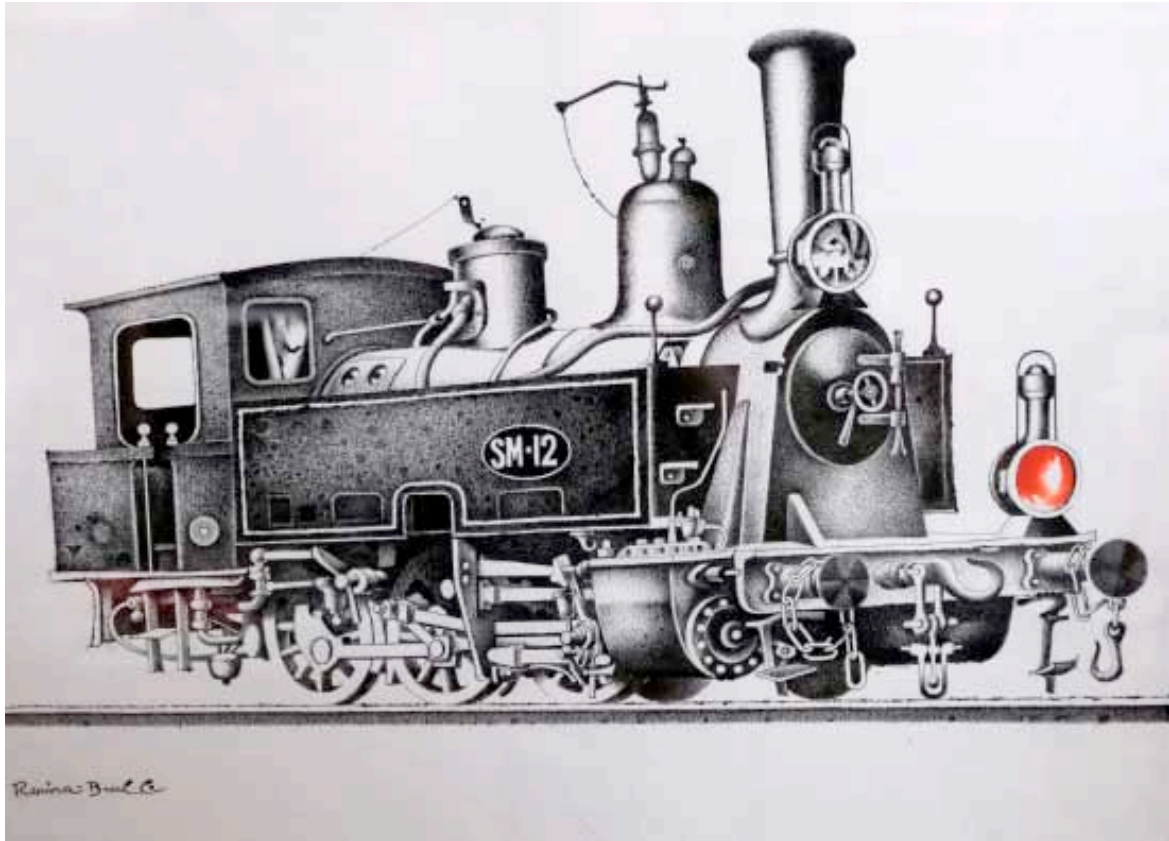
*Donativo anónimo para los familiares de las víctimas del trágico accidente de Monsolís
Para ser distribuida entre las familias de los cinco obreros ferroviarios que residían en esta Ciudad y que murieron en el trágico accidente ocurrido cerca del apeadero de Monsolís, el día 19 del pasado mes, un generoso donante, que ha querido permanecer en el anónimo, ha entregado a la dirección de la emisora sindical Radio Maresma, la cantidad de 5.000 pesetas. – Cifra”*

“UN TREN ARROLLO UNA BRIGADA DE OBREROS, RESULTANDO NUEVE MUERTOS

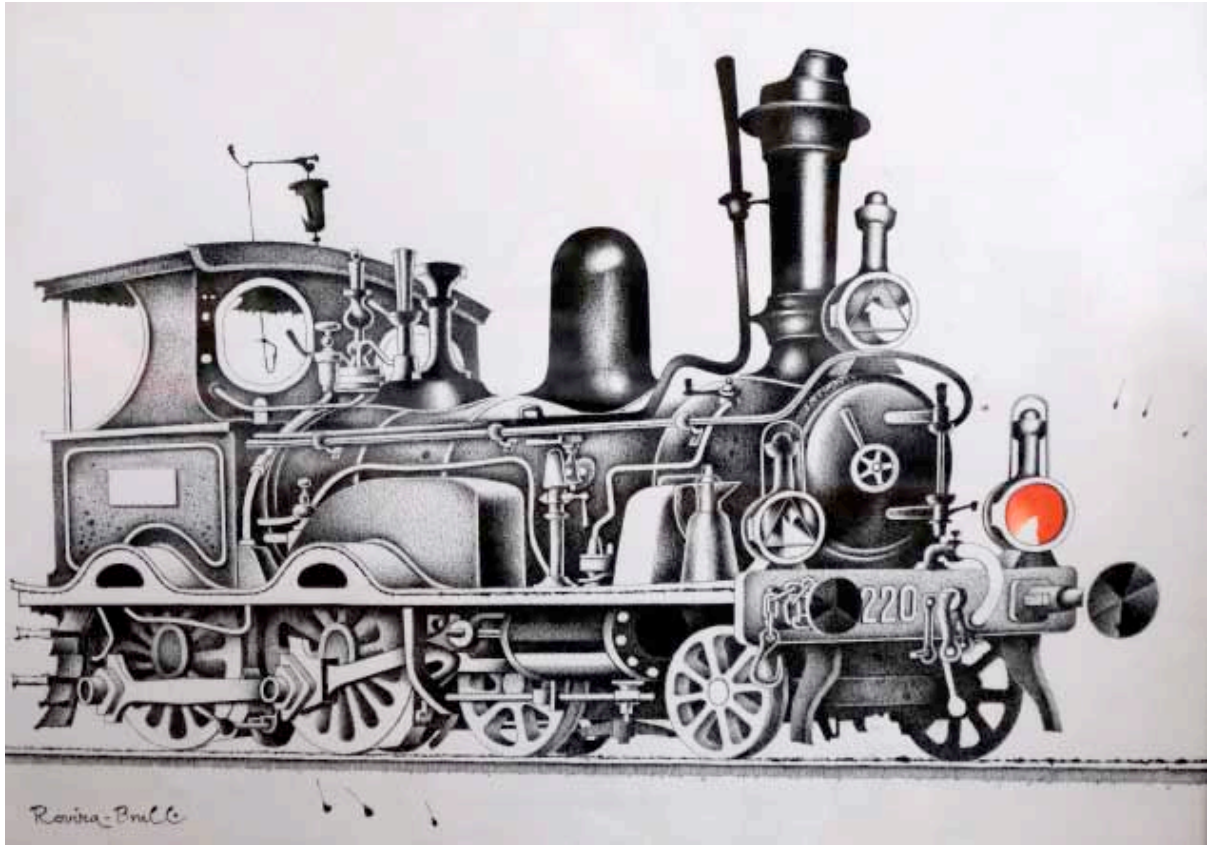
En las inmediaciones de la estación de Monsolís

Mataró, 19. – En accidente ocurrido hoy en las cercanías del apeadero de Monsolís, resultando dos heridos, uno de pronostico reservado, el otro leve y nueve muertos. En la via se hallaba trabajando una brigada compuesta de once Hombres, cuando pasó el tren directo de Barcelona a Mataró, que tiene su salida de Barcelona a las 4,10. No había señal alguna de que se estaban efectuando obras, y el maquinista del tren se les echaba encima. Se trataba de un tren eléctrico, muy silencioso en su marcha, y por ello sin duda los obreros no se dieron cuenta de que en convoy se precipitaba sobre ellos. Fueron arroyados los once Hombres y como se ha dicho nueve resultaron muertos. Entre los heridos uno de ellos es el capataz.

El juzgado de Mataró se trasladó al lugar del suceso para instruir las diligencias de rigor, ordenando el levantamiento de los cadáveres que fueron trasladados a Montgat. – Los heridos fueron atendidos por la Cruz Roja. – Cifra”

"Locomotora 030"
Tinta sobre paper:
65 x 50 cm

"Locomotora 220"
Tinta sobre paper:
65 x 50 cm

-El tren-, les matemàtiques i la vida

PAX RABIZA: referència a l'obra del fotògraf Joan Colom (d.e.p.) "Izas, Rabizas y Colipoterras" amb textos de Camilo José Cela, un llibre de fotografies que repassa la prostitució a Barcelona.

"Izas, Rabizas y Colipoterras" són sinònims de -prostituta-.

*"Locomotora estil clàssic". 1977
Têmpera sobre paper*

$E = V \times T$: (espai és igual a la velocitat pel temps). Referència a la fórmula del moviment rectilini uniforme.

3.1416 : Referència al nombre Π (pi).

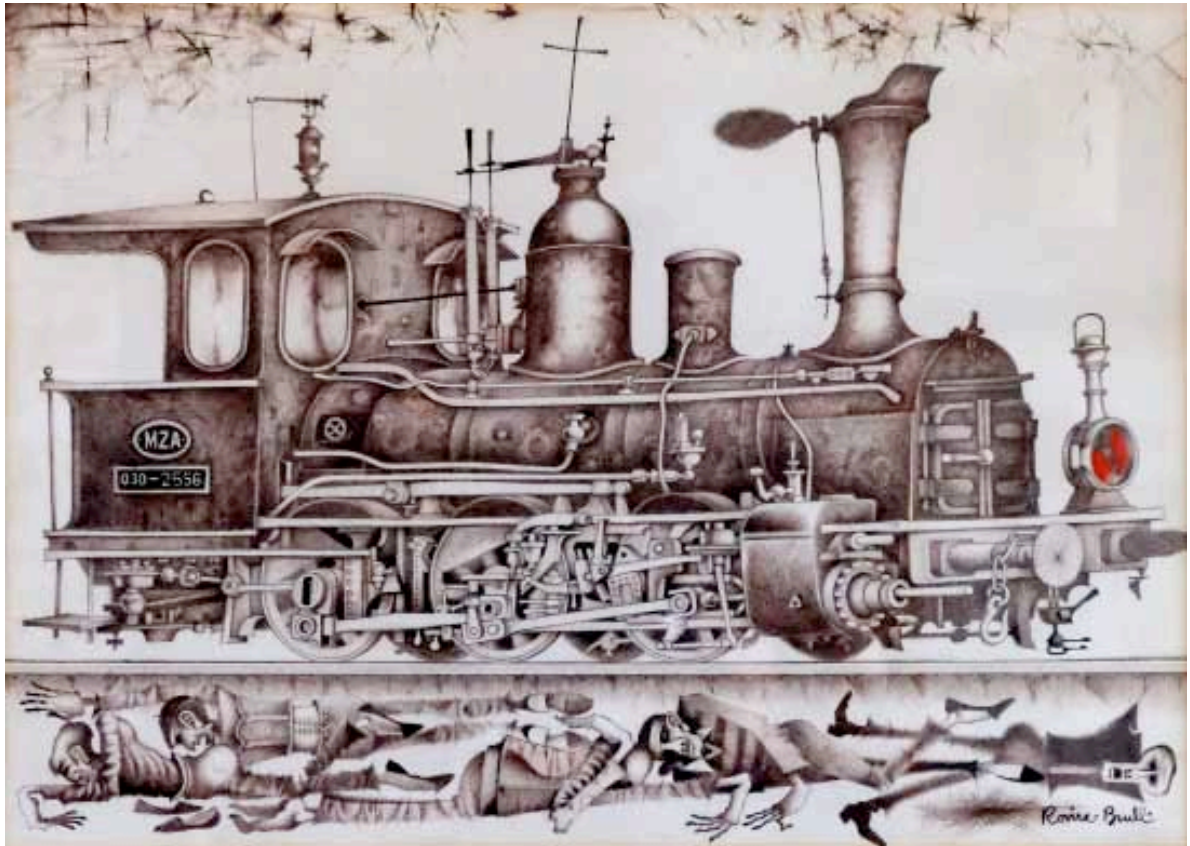

*“La locomotora i l’espantaocells”. 1973
Anilina sobre paper/carte a gratter
50 x 65 cm.*

*“El fanaler”, 1988,
Anilina sobre paper/carte a gratter
60 x 50 cm.*

*Imatge superior; esbós (1959) fet amb bolígraf sobre pa-
per del quadre (imatge esquerra) “El fanaler”, obra de
1988, en el quadre el personatge aguanta un fanal de tren.
Un fragment d’aquest quadre va ser reproduït en en re-
cordatori-esquela de Rovira-Brull.*

*“Locomotora 0301”. 1986
Bolígraf i tinta sobre paper
50 x 70 cm.*

Publicitat, disseny gràfic, il·lustració i esbossos

Les ratlles que segueixen d'Enric Miret glosen i situen Rovira-Brull en el camp del disseny, la publicitat i la il·lustració.

Com poden veure en les imatges que segueixen, el tren, aquest peculiar enguiny, hi és present.

Elements per a una història

Vaig conèixer el talent d'en Rovira abans de conèixer en Rovira pròpiament dit.

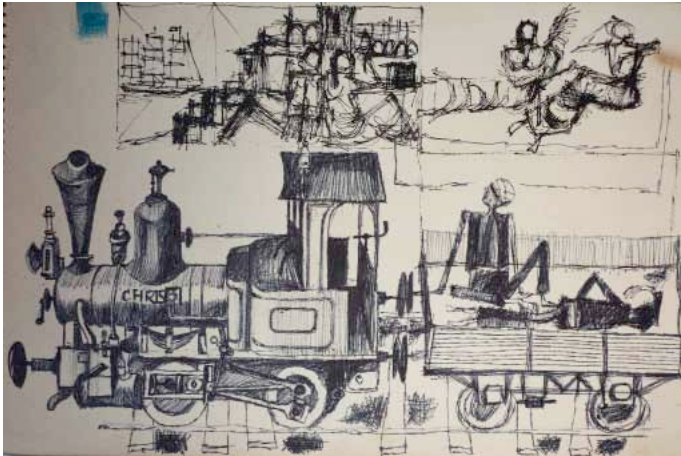
Era a final del 1952 i jo acabava de tornar a Catalunya després d'una molt llarga absència. En Miquel Porter em va regalar una petita meravella, l' Aproximación a la historia de España, de Jaume Vicens Vives. L'admiració que em va provocar encara dura i, fins al final de la meva activitat d'ensenyant, l'he recomanat als meus estudiants de la Universitat de Poitiers. Però aquella edició tenia unes vinyetes al principi de cada capítol que em varen agradar poderosament. Hi vaig veure no solament talent, sinó, a més, ofici.

A l'abril del 53 vaig començar a treballar com a dibuixant a la Publicitat Zen, que havien muntat l'Alexandre Cirici i la Paquita Granados poc temps abans. I al cap de poc van entrar-hi també la Madile Deffontaines i en Josep Maria Rovira Brull. Un dia, parlant d'il·lustracions, li vaig posar com exemple del que m'agradava les de l'Aproximación i aleshores em va dir que n'era ell l'autor.

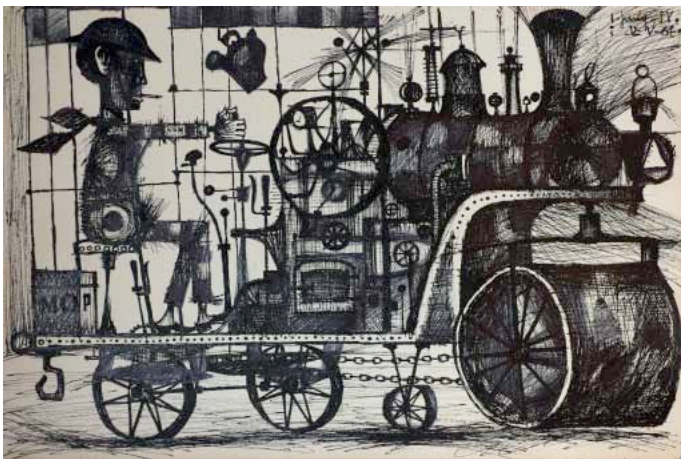
Era, tanmateix, una manera excel·lent de començar una amistat, i el que va seguir ho va anar confirmant. El Zen, com li dèiem, era ben diferent de les empreses de publicitat d'ara: aquell estiu encara era a la via Laietana, en un pis minúscul, i el director artístic -que era el pompós títol que portava en Cirici- i tres dels quatre dibuixants ens havíem d'enquibir en una habitació insuficient i mal il·luminada. Al Zen es cobrava poc, es treballava bastant i s'aprenia molt. Enraonàvem més del que aconsella l'eficàcia, però val a dir que el que enraonava més era el mateix Cirici. I com que tenia, com és ben sabut, una cultura increïblement vasta i molta gràcia per expressar-se, era un plaer escoltar-lo. A vegades la Madile cantava suaument velles cançons franceses, i l'escoltàvem embadalits, tot dibuixant. I es feia un respectuós silenci sempre que entrava la Paquita, que aleshores encara vèiem com la mestressa.

Al vespre, quan plegàvem, solíem anar a beure una copa a tavernes d'aquella zona que en-

Il·lustració d'un tren de vapor. Esbós fet amb bolígraf sobre paper. Quadern d'Artista de 1958.

Il·lustració del tramvia de Mataró. Esbós fet amb bolígraf sobre paper. Quadern d'Artista de 1958.

Il·lustració d'una màquina piconadora, només li falten els rails per a ser un tren. Esbós fet amb bolígraf sobre paper. Quadern d'Artista de 1958.

Il·lustració d'uns personatges. El de l'esquerra (sense cames) és l'esbós del quadre "El fanaler", obra de 1988, en el quadre el personatge aguanta un fanal de tren. Un fragment d'aquest quadre es mostrava en recordatori-esquela de Rovira-Brull. Bolígraf sobre paper. Quadern d'Artista de 1958.

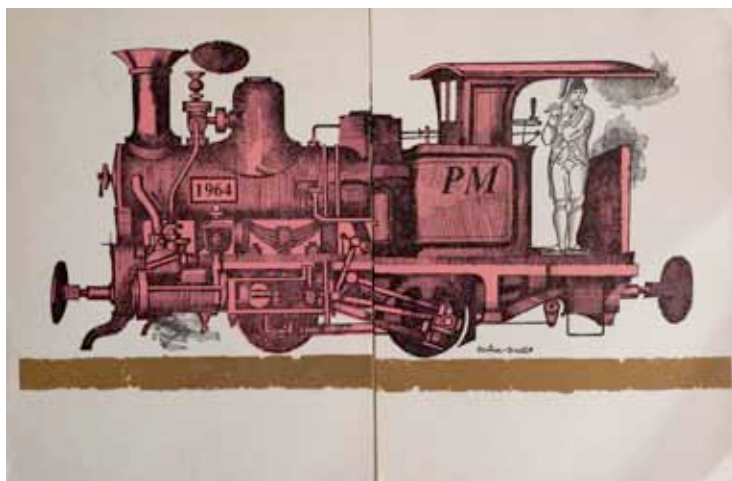
cara no se'n deia la Ciutat Vella. Sovint s'hi afegien en Miquel Porter i en Francesc Vicens, i continuàvem amb més lleure la conversa començada al Zen. Eren, en general, converses poc alegres: tots teníem una clara consciència de la mena de temps que vivíem. Ens havia tocat el rebre i ho sabíem, però no ens resignàvem. Ara, que ho veig amb tants anys de distància, penso que ho fèiem bastant bé: conservàvem la dignitat i anàvem tan lluny com era possible, sense perdre'ns per herois.

Avui, després de tot el que hem viscut, pot resultar difícil de comprendre que la lluita per l'art modern fos una tasca de resistència. I no obstant, ho era. L'ambient d'aquella Barcelona era espès, el sostre baix i l'esperança escassa. La "cultura" oficial ofegava, l'altra vivia soterrada i el gust imperant era "no acceptar l'oferta cultural del règim", com ho deia aquí, a Poitiers, parlant de novel·la, Manuel Vázquez Montalbán. Avui la paraula modernitat serveix per designar les formes més brutals del capitalisme -i les més deplorables de la cursileria-, però aleshores encara conservava el seu sentit veritable i noble, i nosaltres ho creïem.

El Zen, tal com l'havien pensat en Cirici i la Paquita, es proposava canviar el gust en matèria de publicitat, i avui sabem que ho va aconseguir. La reflexió i la recerca eren constants, els intercanvis, fructuosos. En Rovira sabia molt de tècnica i la Madile, que havia fet les arts déco a París no es quedava enrere. Entre tots dos vam anar perfeccionant el sistema de les tintes de colors sobre cartolines estucades i obteníem meravelles.

A l'octubre del 53 vaig caure tan greument malalt que vaig passar sis mesos sense sortir de casa. Però no es va interrompre el contacte entre nosaltres perquè tots venien a veure'm i l'amistat es va enfortir. I aleshores va succeir una cosa de molta transcendència, que va ser l'arribada de Carlos Alonso, company meu d'estudis a l'Escola de Belles Arts de Mendoza. Encara no era el que és avui, un dels pintors més importants de l'Argentina, però el talent prou se li veia. El vaig presentar als meus amics barcelonins i ells li van fer conèixer la ciutat, ja que jo no podia fer-ho. Entre l'Alonso i en Rovira es va establir, molt ràpidament, la simpatia, i van intercanviar idees tècniques.

Jo vaig anar en convalescència a Santes Creus i ells dos em van venir a veure. Recordo encara

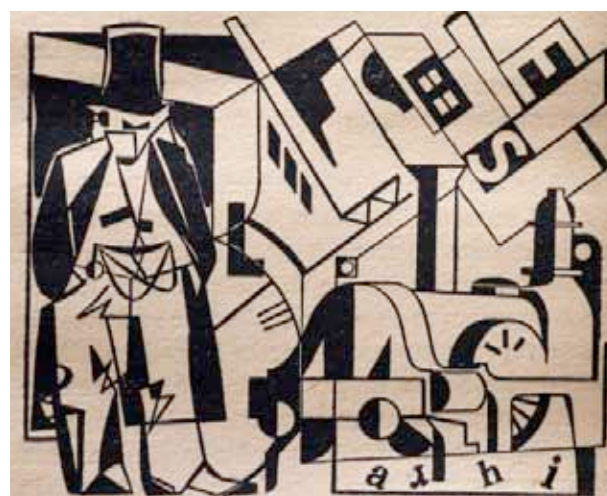
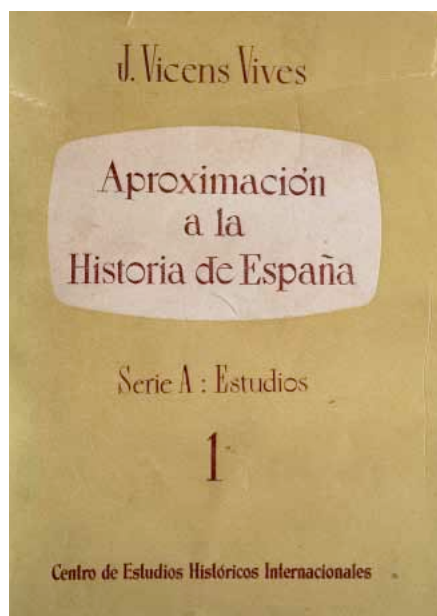
Felicitaçió de nadal de "Pañerías Manchester" de 1965

La impressió que els va causar el monestir i el paisatge, recordo un esbós de Vilarrodona que en Rovira va fer amb quatre trets rapidíssims, recordo el vi blanc admirable que vam beure. I mentre nosaltres passàvem a Santes Creus un dia feliç, arribava a Barcelona la notícia de la mort de la dona de l'Alonso, ofegada a Copacabana.

Vam envoltar l'amic amb afecte vigilant fins al dia de la partença. La nit abans ens vam reunir, ell, en Rovira, en Cirici, en Vicens, la Paquita -que ja formava part de la colla- i jo, en un bar al capdavall de la Rambla, i amb l'ajuda d'una certa quantitat d'ampolles d'excel·lent Moriles vam tapar amb acudits, cançons i riure de pena que ens envaïa a tots. L'endemà el vam acomiadar al port. El Salta, el vaixell argentí en el qual embarcava, ple d'emigrants, va causar a Rovira una profunda impressió. Més endavant va pintar un vaixell i el va titular Salta IV, suposo que vam ser molt pocs els que enteníem per què.

Vaig tornar a Santes Creus i, al cap de poc, en Rovira, que n'havia quedat encantat, va venir a passar-hi les vacances. Entenc que va ser aleshores que la nostra amistat va ser més intensa. Vivíem a la fonda de Pau Grau, passàvem la major part del temps al monestir, pescàvem al riu, dibuixàvem, pintàvem i, sobretot, departíem amb la magnífica gent del poble. En Rovira es va comprar un enorme barret de palla, com els que duïen els nostres amics pagesos; a vegades m'ha semblat retrobar-ne una al·lusió en alguns dels seus quadres. Els feliços dies de l'estiu tenen això de dolent: que s'acaben. Vam tornar a Barcelona, al soroll i al Zen. Que ja no era el Zen mític de la via Laietana: s'havia traslladat a la plaça Urquinaona, la Madile ja no hi era, hi havia més personal i més disciplina. Com si aquell estiu extraordinari li hagués carregat les bateries, en Rovira es va llançar a pintar amb vertadera fúria. No sé pas d'on treia el temps perquè els horaris del Zen eren aclaparadors, però aquella tardor va pintar una sèrie d'obres que al meu parer superaven tot el que havia fet fins aleshores: el vaixell esmentat, El Tramvia, La fàbrica, -que va presentar al Saló d'Octubre- i altres que veig sense recordar-ne el nom. Obres de gran mestria tècnica que d'alguna manera derivaven de les cartolines raspades, amb ecos de la Madile i de l'Alonso. Obres plenes de poesia i de misteri, de nostàlgia i de ràbia, que anaven totalment a contracorrent del que agradava aleshores i que, si mal no recordo, no van tenir més crítica favorable que la d'en Cirici. Que, és clar, valia per totes les altres.

Il·lustració del llibre “La finestra de la vuitena planta” de Joaquim Horta de 1979 (dreta) i felicitació de nadal “A toda máquina”, serigrafia sobre paper de Com-Cal de 1957 (imatge inferior).

Il·lustració de Rovira-Brull i portada del llibre “Aproximación a la Historia de España” de Jaume Vicens Vives, 1952.

Aquell hivern va ser memorable en molts aspectes. El Zen tenia una gran èxit i anàvem de bòlit amb la feina, però així i tot xerràvem molt. Per incitar-nos al silenci la Paquita va posar al taller un tocadisc que va ser un encert. La música de Rachmàninov i la d'Ellington, les cançons franceses i les argentines -que portava jo, naturalment-, encara m'evocuen aquell temps febril i intens. Però el Zen era, a més, un lloc on feia cap una pila de gent interessant: venia en Brossa, venia en Terri, venia en Benet i molts altres. I l'Arnau Puig, que un dia ens va portar un poeta amic seu, un noi de cabells en forma de raspall, enorme bigoti, abric de cuir i mirada ferotge que es deia Paco Rodon, tan ple de sorda desesperació, mala bava i somnis com nosaltres mateixos.

Però tot aquell temps, fins a l'estiu, va ser sobretot el de l'amistat entre la Paquita, en Rovira, en Vicens i jo. En Vicens no va entrar a treballar al Zen fins a molt més tard, però venia a l'hora de plegar, i tots quatre, quan tothom havia marxat, estudiàvem filosofia prohibitívissima, i discutíem de política, de poesia, de llatí, de religió, d'art romànic i de moltes coses més encara. Sovint anàvem a sopar a restaurants poc distingits, després anàvem al cine i després encara seguíem la conversa en algun bar fins a altes hores de la nit. I com que tots plegats teníem, diguem, el geni viu, alguna vegada les discussions pujaven de to. En Rovira, quan s'enfadava, solia assestar despectivament: "tot això és anècdota!"

Han passat quaranta-un anys des d'aquell 1955. Molts anys i molts desenganys. Miro aquell temps amb evident nostàlgia, però amb serena imparcialitat, i veig que tota aquella ebullició, aquella recerca, aquella angoixa i aquella fe eren -per a nosaltres i per al país- el ferment del que vindria més tard. Ningú no ens podrà dir que no vam saber viure'l a fons, fins i tot amb excés.

Després, els nostres camins van divergir. Tots dos vam deixar el Zen, jo me'n vaig venir a Poitiers i ell a Mataró. Va morir la Paquita i nosaltres vam passar anys i anys sense veure'ns, ni saber l'un de l'altre. Si ens hem retrobat ha estat gràcies al Paco, a Vilassar. I encara no hem pogut parlar gaire llargament, sospito que sota les nostres respectives barbes venerables, seguim sent els mateixos. Em temo, per tant, que pensi que tot el que he dit aquí és pura anècdota. Però, així, com amb humils maons es poden fer catedrals, amb anècdotes, a vegades, es fa història.

(Catàleg: ROVIRA-BRULL, Patronat Municipal de Cultura, Mataró 1996) Enric Miret Rull, Poitiers, abril del 1996

Referències de les obres

“Locomotora Mataró i la Coca” -escultura- (pàg.20): col·lecció Ajuntament de Mataró.

“El tren”. (pàg. 25): col·lecció Amics del Ferrocarril de Barcelona.

“Locomotora Mataró 1”. Reproducció d’un gravat original de Rovira-Brull. (pàg. 23); “Locomotora North Star de 1837.(pàg. 27); “Locomotora Rogers núm. 55 “Carolina” del tipus 220 Fabricada el 1880.” (pàg. 28); “Locomotora 030-2214 de la sèrie 030-2209/2222 MZA 401/404 de 1878.” (pàg. 29); “Locomotora Slaughter & Gruning Bristol, MZA 19-23.” (pàg. 30); “Locomotora 030-2381/030-2387 RENFE (NORTE 1837-1843). Construcció Neison & cia (1863). Per a càrrega i maniobres.” (pàg. 31); “Locomotora 020-0242. Construida Ateliers de Tubizie (1894).Per a maniobres. (pàg. 32).“Locomotora” de la sèrie -El tren de la bruixa-. (pàg. 35); “Vago de 1a” de la sèrie -El tren de la bruixa-. (pàg. 34); “Locomotora 1960.” (pag. 36): col·lecció Esther Juan, vidua de Rovira-Brull.

“Locomotora 230“. (pàg. 33): Col·lecció Ricard Navarro.

“Locomotora 030“ i “Locomotora 220“ (pàgines 38 i 39): Col·lecció Castellsaguer

“Locomotora 0301”. (pàg. 43): Col·lecció Sussi Vinyals, vidua de Pepe Novelles.

“La locomotora i l’espantaoells”. (pàg. 41): Col·lecció F. Rodón i R. Prades

“Locomotora estil clàssic”. (pàg. 40): Col·lecció Xavier Nubiola.

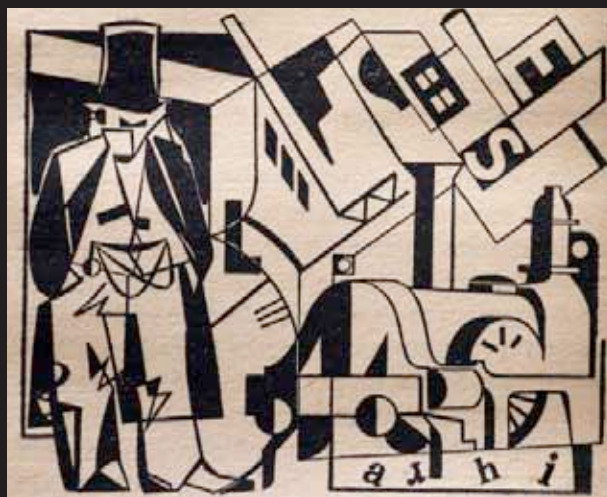
“El fanaler”. (pàg. 42): Col·lecció privada

Dibuixos Quadern d’Artista 1958 (pàg. 45): col·lecció Esther Juan, vidua de Rovira-Brull.

Felicítació de nadal de “Pañerías Manchester”de 1965; llibre “La finestra de la vuitena planta” de Joaquim Horta de 1979; felicitació de nadal “A toda máquina”, serigrafia sobre paper de Com-Cal de 1957; llibre “Aproximación a la Historia de España” de Jaume Vicens Vives, 1952 (pàgines 47 i 49): col·lecció Josep Maria Rovira.

Índex

Salutació: David Bote Paz, Alcalde de Mataró.....	9
Presentació: Rovira-Brull i el tren, Ricard Bonamusa	11
La fletxa dirigida al futur de Rovira-Brull, Josep Maria Cadena	13
Josep Maria Rovira-Brull, art i ciutat, Pere Pascual	17
“El tren”, 1975, Amics del Ferrocarril de Barcelona.....	24
Biografia	26
Dibuixos i pintures	27
Publicitat, disseny gràfic, il·lustració i esbossos (Enric Miret); (Catàleg: ROVIRA-BRULL, Patronat Municipal de Cultura, Mataró 1996)	44
Referències de les obres	51

ROVIRA-BRULL

i el tren

Cercle Històric Miquel Biada BCN-MATARÓ